

Nynäshamns
kommun

Översiktlig barnkonsekvensanalys för södra och centrala Ösmo etapp 1

Sammanfattning

Utvecklingen av södra och centrala Ösmo etapp 1 innebär en stor förändring av centrala Ösmo. Eftersom att det är en central plats i orten både i dag och i framtiden är det många som påverkas av planförslaget. Denna översiktliga barnkonsekvensanalys har tagits fram för att främja barns rättigheter i planprocessen och fungerar som en utgångspunkt inför fortsatt arbete. Analysen syftar till att översiktligt beskriva planförslagets konsekvenser från ett barnperspektiv och identifiera viktiga aspekter att beakta framöver. I inledningen ges en introduktion till barnkonsekvensanalys, metod, samt en litteraturöversikt över viktiga barnrättsfrågor i fysisk planering. I det andra avsnittet redogörs analysdelen utifrån de teman som identifierats som särskilt viktiga: förskolemiljön, barns aktiva resor samt offentliga miljöer (parken och torget). Här redogörs för konsekvenser av planförslaget samt förslag på åtgärder. Det tredje och sista avsnittet innehåller slutsatser och en lista med åtgärdsförslagen och medskick.

Innehåll

1.	Inledning	1
1.1	Bakgrund	1
1.2	Syfte och mål	2
1.3	Barns rättigheter och barnkonsekvensanalys	2
1.4	Metod	3
1.5	Barnperspektivet i samhällsplaneringen – en översikt	3
1.5.1	Barns aktiva resor och rörelsefrihet	4
1.5.2	Möjligheter till lek och fysisk aktivitet	5
	Förskolemiljön	5
1.5.3	Barns miljörelaterade hälsa	6
2.	Analys av planförslaget	7
2.1.1	Kort beskrivning av planförslaget	7
2.2	Förskolemiljön	7
2.3	Barns aktiva resor och rörelsefrihet	10
2.4	Offentliga miljöer - parken och torget	11
2.4.1	Parken	11
2.4.2	Torget	12
3.	Slutsatser och medskick	12
3.1	Sammanfattande medskick och åtgärdsförslag	12
3.1.1	Förskolan	12
3.1.2	Trafiksäkerhet och barns aktiva resor	13
3.1.3	Parken och torget	13

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Utvecklingen av centrala och södra Ösmo innebär en förtätning ett tillskott på ca 700–1300 bostäder, butiker, restauranger och mötesplatser. Planeringen är uppdelad i sex etapper varav etapp 1, 3 och 4 ligger norr om Nyblevägen. Dessa etapper beskrivs i en fördjupad strukturplan över gatustruktur och kvartersindelning som utgör en grund för detaljplaneringen. Förslaget är en småstadskaraktär med flerbostadshus i 3–5 våningar längs de större stråken och en variation med stadsradhus, radhus och parhus mellan ny bebyggelse och befintliga villor. I förslaget blir Nyblevägen en stadsgata med många entréer mot gatan för att skapa ett intimt och tryggt gaturum. En av de bärande idéerna är ett parkstråk i nord-sydlig riktning som en grön pulsåder genom området. Etapp 1, Hallängen, omfattar Ösmo centrum och delar av parken.

1.2 Syfte och mål

Syftet med denna översiktliga barnkonsekvensanalys är att identifiera aspekter från ett barnperspektiv som behöver ägnas mer fokus framgent i arbetet. PM:et är på så sätt ett underlag inför fortsatt arbete genom att peka ut riktning och mål för arbetet samt frågor som bör utredas ytterligare antingen under eller efter samrådet. Det övergripande syftet är att beakta barns bästa på lämpligt sätt i planprocessen.

1.3 Barns rättigheter och barnkonsekvensanalys

FN:s konvention om barns rättigheter, barnkonventionen, syftar till att ge alla barn, oavsett bakgrund, rätt att behandlas med respekt och att få komma till tals. Sverige ratificerade barnkonventionen 1990 och sedan 1 januari 2020 är barnkonventionen svensk lag. Enligt konventionen ska det i alla åtgärder som rör barn i första hand beaktas vad som bedöms vara barns bästa. Barnkonventionen innehåller 54 artiklar som slår fast vilka rättigheter barn har. Det finns fyra grundläggande principer som ska vara styrande för tolkningen av konventionens övriga delar:

- Artikel 2: alla barn har samma rättigheter och lika värde.
- Artikel 3: barnets bästa ska beaktas vid alla beslut som berör barn.
- Artikel 6: alla barn har rätt till liv och utveckling.
- Artikel 12: alla barn har rätt att uttrycka åsikter och få den respekterad.¹

Andra artiklar som är relevanta är artikel 31 som handlar om barns rätt till lek, vila och fritid, samt artikel 23 om att barn med funktionsnedsättning ska kunna leva fullvärdigt liv och delta aktivt i samhället.

Barn är per definition alla människor upp till 18 år. Därmed är det viktigt att komma ihåg att det finns stora skillnader inom denna grupp när det gäller behov och förutsättningar.

En barnkonsekvensanalys är en utredning som syftar till att synliggöra barns bästa och säkerhetsställa att barns rättigheter finns med i de frågor och beslut som berör barn, både indirekt och direkt. Syftet är att förbättra barns och ungas omständigheter på kort och lång sikt. Det finns ingen uttalad metod för hur en barnkonsekvensanalys ska utföras, utan analysen kan göras på många olika sätt. Inom samhällsplaneringen kan det handla om att analysera hur ett planförslag kan komma att påverka barn samt föreslå åtgärder för att beakta barns bästa. Viktiga underlag kan vara gällande lagstiftning, aktuell forskning samt synpunkter från beprövad erfarenhet, barnens sociala nätverk eller barnens egna synpunkter. Aspekter att ta hänsyn till från ett barnperspektiv kan vara trafiksäkerhet, trygghet, fysiska och sociala barriärer, orienterbarhet och överblickbarhet, rörelsefrihet, tillgänglighet, fysisk aktivitet, gröna ytor, lekmöjligheter och offentliga platser.

Det finns olika perspektiv när det kommer till barns rättigheter:

- **Barnperspektivet** syftar på de vuxnas syn och kompetens gällande barns behov.
- **Barns perspektiv** är barnens egna synpunkter och upplevelser

¹ Barnombudsmannen, *Det här är barnkonventionen* [Det här är barnkonventionen - Barnombudsmannen](#) [hämtad 2023-03-17].

- **Barnrättsperspektivet** utgår ifrån vad barn har rätt till, t.ex. utifrån barnkonventionen.²

Andra relevanta nationella mål och riktlinjer:

- Miljökvalitetsmålet God bebyggd miljö
- Nationella folkhälsomålen där målområdena "Det tidiga livets villkor", samt "Boende och närmiljö" är särskilt relevanta
- Jämställdhetspolitiska målen
- Transportpolitiska målen
- Funktionshinderpolitiska målet

Kommunala styrdokument

- Nynäshamns kommuns översiktsplan
- Trafik och mobilitetsstrategi för Nynäshamns kommun
- Nynäshamns kommuns hållbarhetsprogram 2023–2030.
- Riktlinjer för hållbart byggande.

1.4 Metod

Detta PM är grundat på en översiktlig nulägesbeskrivning med en inventering av platsens förutsättningar samt en översiktlig analys av hur planförslaget kan komma att påverka barn. Fokus har i första hand varit etapp 1 men flera av frågorna är relevanta för ett större geografiskt område och därmed också kommande etapper. De underlag som legat till grund för analysen är den fördjupande strukturplanen, planförslag samt information inhämtad muntligen via samtal med de som arbetar med projektet samt andra sakkunniga inom kommunen. Möten med funktioner inom kommunen såsom parkchef, stadsträdgårdsmästare, utvecklingsstrateg för förskolan, trafikstrateg, trafikingenjör och projektledare på mark- och exploatering.

I detta initiala skede har ett barnperspektiv och barnrättsperspektiv tillämpats, men barns egna synpunkter är önskvärt att inhämta i ett senare skede, t.ex. under samrådsperioden. Analysen och slutsatserna utgår ofta ifrån vad som vore det bästa möjliga från ett barnperspektiv och har inte i detta skede gjort avvägningar gentemot andra intressen och aspekter.

Metoden har inspirerats av metodstöd från Göteborgs stad samt Huddinge kommun där upplägget är inventering av kvalitéer och brister, analys av planförslagets konsekvenser från ett barnperspektiv samt åtgärder för att bevara kvalitéer samt åtgärda brister.

1.5 Barnperspektivet i samhällsplaneringen – en översikt

Den fysiska omgivningen har stor betydelse för barns och ungas välbefinnande, hälsa, och utveckling. Nedan följer en övergripande kunskapsöversikt av viktiga teman och frågor från ett barnperspektiv. De frågor som identifierats som relevanta i detta projekt redogörs även för ytterligare i analysdelen.

² [Perspektiv på barnrätt - Webbutbildning om barnkonventionen \(barnombudsmannen.se\)](https://www.barnombudsmannen.se/)

1.5.1 Barns aktiva resor

En stor del av barns fysiska aktivitet sker i vardagslivet genom lek och att ta sig mellan målpunkter. Barns möjligheter att röra sig på egen hand mellan olika målpunkter har dock minskat de senaste decennierna. Minskningen är starkt kopplad till biltrafiken, brist på säkra cykel- och gångvägar och föräldrars oro.³ Att föräldrar i allt större utsträckning skjutsar sina barn till förskola, skola och fritidsaktiviteter leder i sin tur till ökad trafikintensiteten och risk i närmiljön. Barnens hälsa påverkas också negativt på grund av minskad motion till följd av skjutsningen.⁴

Aktiva transporter är ofta den enda valmöjligheten som finns för äldre barn och unga att självständigt kunna ta sig runt, omkring 11-årsåldern är en brytpunkt.^{5 6} Hur skolor, förskolor, bostäder, parker, torg och andra viktiga målpunkter för barn lokaliseras i förhållande till varandra får därför betydelse för i vilken utsträckning barnen kan röra sig fritt och självständigt. För de mindre barnen är å andra sidan närmiljön vid bostaden och förskole- och skolmiljön särskilt viktiga. Även möjligheten till säkra, trygga och gena gång- och cykelvägar avgörande för barns hälsa och självständighet, i synnerhet mellan de målpunkter som barn ofta rör sig mellan. Barn har inte samma förmåga som vuxna att tolka det som sker i trafiken och det är viktigt att trafikmiljön inte är för komplex, exempelvis att det är lätt att förstå vilken yta som är avsedd för vilket färdstätt. Andra saker som har betydelse är separering från biltrafik, biltrafikens hastighet och hastighetssäkring av korsningspunkter.⁷

För barn och unga går även orienterbarheten hand i hand med tillgänglighet, trygghet och rörelsefrihet. En miljö med god orienterbarhet innebär att det är lätt att förstå var man ska gå för att komma dit man vill. Tydliga kännetecken som barnen kan avläsa i sin miljö så att de känner igen sig minskar känslan av otrygghet och bidrar till att barnen vågar, och kan, röra sig mer självständigt, vilket ökar tillgängligheten till olika platser och aktiviteter.

Läs mer:

[Trafiksäkra staden \(diva-portal.org\)](https://diva-portal.org)

[Mobilitet för gående, cyklister och mopedister – En handbok med fokus på planering, utformning, underhåll och uppföljning \(skr.se\)](https://skr.se)

[Attraktiva stadsrum för alla - shared space](#)

³ Boverket, *Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö*. Boverket, 2015, [Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö \(boverket.se\)](https://www.boverket.se/om-boverket/publikationer/gor-plats-for-barn-och-unga) [hämtad 2023-03-16].

⁴ [Trafiksäkra staden \(diva-portal.org\)](https://diva-portal.org)

⁵ [Mobilitet för gående, cyklister och mopedister – En handbok med fokus på planering, utformning, underhåll och uppföljning \(skr.se\)](https://skr.se)

⁶ Nynäshamns kommun, *Trafik- och mobilitetsstrategi*
<https://nynashamn.se/download/18.32563d7d1784aa279eca373d/1618231929645/Trafik-%20och%20mobilitetsstrategi%20remissversion.pdf>

⁷ [Mobilitet för gående, cyklister och mopedister – En handbok med fokus på planering, utformning, underhåll och uppföljning \(skr.se\)](https://skr.se)

1.5.2 Möjligheter till lek och fysisk aktivitet

Leken är en väsentlig del av barns välbefinnande och motoriska och kognitiva utveckling. Att skapa möjligheter för lek och rörelse på såväl förskolegårdar, skolgårdar, bostadsgårdar samt offentliga miljöer främjar därmed barns hälsa. Offentliga miljöer är dessutom till för alla och hur de utformas är avgörande för att erbjuda jämlika förutsättningar för ett gott och hälsosamt liv. Inbjudande mötesplatser för lek och rörelse kan bidra till sociala möten mellan människor vilket kan bidra till ökad trygghet.⁸ Platser där barn vistas tenderar även att upplevas som tryggare.

Även bostadsnära natur är viktigt från ett barnperspektiv. Grönska och grönområden främjar hälsan, bland annat genom att verka stressreducerande, uppmuntra till fysisk aktivitet och minska exponering för luftföroreningar, buller, värme och skadligt solljus. Tillgång till natur leder till bättre motorik och koncentrationsförmåga hos barn. Miljöhälsorapporten från 2021 om barns miljörelaterade hälsa visar dock att andelen barn som varje dag vistas i grönområden har minskat betydligt över tid, från 78 procent 2003 till 49 procent 2019.⁹ Barn är också mer beroende av sin närmiljö än vuxna och därmed spelar den bostadsnära naturen såsom parker stor roll för barns hälsa och lek. Framför allt barn i förskoleåldern leker främst på lekplatser och grönytor nära hemmet eller förskolan.

Förskolemiljön

Barn tillbringar stor del av sin vakna tid i skolan, i synnerhet förskolebarn och därför är dess miljö betydelsefull, såväl inne- som utemiljö. Det finns många hälsofrämjande effekter av en kvalitativ förskolegård - konditionen, muskelstyrkan, immunförsvaret, hjärt-och kärlhälsan och det mentala välbefinnandet ökar. Att gården är rymlig är viktigt för att möjliggöra lek och motion, och en varierad terräng är bra för barns utveckling av motorik.¹⁰

Enligt plan- och bygglagen ska det finnas tillräckligt stor friyta som är lämplig för lek och utevistelse både i bostadsområden och på tomter med lokaler för fritidshem, förskola och skola (8 kap, 9–11§§ PBL). Som stöd för hur detta kan tillgodoses har Boverket tagit fram allmänna råd om friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet som är rekommendationer för tillämpning av PBL.¹¹ Förskolegården bör ligga i direkt anslutning till förskolan så att barnen själva kan ta sig mellan byggnaden och friytan.¹² Det är önskvärt att lokalisera skolor och förskolor nära parker och naturmark som kan komplettera med kvaliteter som inte behövs eller ryms på den egna gården. Vid lokaliseringen är det också viktigt att planera för goda och säkra färdvägar för gång och cykel så att barnen på ett enkelt och självständigt sätt kan ta sig mellan bostaden och skolan.

⁸ [Utrymme för lek och rörelse för god hälsa - Boverket](#)

⁹ [Miljöhälsorapport 2021 – Barns miljörelaterade hälsa — Folkhälsomyndigheten \(folkhalsomyndigheten.se\)](#)

¹⁰ Boverket, *Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö*. Boverket, 2015, [Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö \(boverket.se\)](#) [hämtad 2023-03-30].

¹¹ [Boverkets allmänna råd \(2015:1\) om friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet](#)

¹² Friytan definieras som den yta som barnen kan leka på och som är tillgänglig för barnen, byggnader eller parkeringar ingår inte.

När friytor för lek och utevistelse ska planeras bör man särskilt beakta friytans storlek, utformning, tillgänglighet och säkerhet samt förutsättningarna för att bedriva ändamålsenlig verksamhet. Med ändamålsenlig verksamhet avses att friytan kan användas till lek, rekreation samt fysisk och pedagogisk aktivitet för den verksamhet som friytan är avsedd för. Den bör vara så pass rymlig att det går att utan svårighet eller risk för omfattande slitage gå att ordna varierande terräng- och vegetationsförhållanden, samt kännetecknas av goda sol- och skuggförhållanden, god luftkvalitet samt god ljudkvalitet. För mycket solljus kan vara skadligt för små barn som har sämre pigment skydd än vuxna. Både buller och luft bör ha så goda värden som möjligt och det är viktigt att tidigt i planeringen beakta trafikmängder samt avstånd till vägar och industrier. Enligt Boverkets rekommendationer bör friytan för förskolegårdar vara 40 kvadratmeter per barn och uppnå minst 3 000 kvadratmeter oavsett hur många barn som går på förskolan. Forskning har visat att en mindre gård än så har svårt att tillgodose barnens behov av lek och rörelse.¹³

Läs mer:

[Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö \(boverket.se\)](https://www.boverket.se/om-og-utbildning/planering-och-utformning-och-forvaltning-av-skolans-och-forskolans-utemiljo)

[Kriterier för utemiljö på förskolor som främjar fysisk \(sll.se\)](https://www.sll.se/om-og-utbildning/kriterier-for-utemiljo-pa-forskolor-som-fremjar-fysisk)

1.5.3 Barns miljörelaterade hälsa

Barn är ofta känsligare än vuxna för påverkan av den omgivande miljön såsom ljud- och luftföroreningar.

Ljutföroreningar och buller påverkar prestationsförmågan, koncentrationsförmågan, inlärning och sömn negativt. Till följd av långvarigt buller kan risk för hjärt- och kärlsjukdomar, hörselskador uppkomma. Buller kan medföra kroniska effekter för barnens kognitiva utveckling, minne och läsförmåga.¹⁴ Riktvärdet för de delar av gården som är avsedda för lek, vila och pedagogisk verksamhet är 50 dBA (ekvivalent ljudnivå), och för övriga delar 55 dBA.¹⁵

Barn är på grund av sin kroppsstorlek känsligare för påverkan av kemiska miljöföroreningar. Gällande luftföroreningar är det lämpligt att eftersträva så låga halter av PM10 och kvävedioxid som möjligt på skolgårdar och förskolegårdar. De främsta källorna för luftföroreningar är utsläpp från fordon, vägslitage och energiproduktion. Den viktigaste åtgärden är att minska vägtrafiken och att inte placera förskolor och skolor nära stora vägar eller i täta trafikmiljöer.¹⁶

¹³ Boverket, *Friyta för lek och utevistelse för förskolor och skolor*, <https://www.boverket.se/sv/pbl-kunskapsbanken/regler-om-byggande/krav-pa-byggnadsverk-tomter-mm/krav-pa-tomter/friyta-for-lek-och-utevistelse-for-forskolor-och-skolor/> [hämtad 2023-03-24].

¹⁴ [Riktvärden för buller på skolgård från väg- och spårtrafik \(naturvardsverket.se\)](https://www.naturvardsverket.se)

¹⁵ Naturvårdsverket, *Vägledning och riktlinjer för buller på skolgård från väg- och spårtrafik*, <https://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledningar/Buller/Buller-pa-skolgard/>, [hämtad 2023-03-25].

¹⁶ Boverket, *Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö*. Boverket, 2015, [Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö \(boverket.se\)](https://www.boverket.se/om-og-utbildning/planering-och-utformning-och-forvaltning-av-skolans-och-forskolans-utemiljo) [hämtad 2023-03-27].

2. Analys av planförslaget

2.1.1 Kort beskrivning av planförslaget

Etapp 1 möjliggör för ett tillskott av ca 700 st bostäder, ny förskola, särskilt boende för äldre samt verksamhetslokaler. Planförslaget innebär att centrum förtätas med kvartersstruktur. Etapp 1 omfattar även större delen av parkområdet Hallängen som till stora delar behålls och utvecklas till en stadsdelspark. I detaljplanen möjliggörs för förskola inom två kvarter särskilt boende för äldre på ett kvarter. Närliggande etapper föreslår förändrad markanvändning bland annat där nuvarande Vanstaskolan, centrumhuset och simhall ligger, dessa kommer planläggas längre fram i tiden och analysavsnittet fokuserar därför på etapp 1.

Nedan följer en redogörelse av konsekvenser samt förslag på åtgärder strukturerat utifrån de frågor och teman som bedömts som mest relevanta i detta fall.

2.2 Förskolemiljön

Idag finns ingen förskola inom planområdet, det har tidigare funnits en förskola intill Nyblevågen på fastigheten Hallängen 4 som nu är riven sedan ett par år tillbaka.

Förskola föreslås i planförslaget på två olika tomter, båda tomterna ligger centralt och på ett likvärdigt avstånd från centrum och torgytan. Den ena tomten (kvarter O) ligger i nära anslutning till parken och norr om Midgårdsvägens tänkta förlängning. På denna tomt finns möjlighet att kombinera förskolan med annan markanvändning såsom trygghetsboende eller bostäder. Den andra tomten (kvarter R) ligger norr om Nyblevågen, söder om befintliga villor på Midgårdsvägen samt intill det naturområde som innehåller fornlämningar. På denna tomt möjliggörs en byggrätt för den konceptförskola som kommunen har tagit fram. Det är ännu inte bestämt om förskola kommer byggas på en av tomterna eller båda föreslagna placeringarna.

Närheten till parken är positivt från ett barnperspektiv eftersom att det underlättar för förskolan att nyttja parken. Båda alternativen ligger nära parken men i kvarter O kan förskolan ta sig till parken utan att korsa en trafikerad väg, vilket är positivt. Tillgänglighet till parken och andra utflyktsmål är viktig och exempelvis placering av entréer kan underlätta det.

Placeringen i kvarter O innebär att förskolan är lokaliserad relativt sett trafikskyddat, dvs. inte längs en matargata eller huvudled (stadsgata eller lokal stadsgata) såsom Nyblevägen. Gatan söder om förskolan betecknas dock som en framtida kopplingsgata där genomfartstrafik kan förekomma så det är fortsatt viktigt att säkerställa lämpliga trafiksäkerhetsåtgärder utanför förskolan. En kopplingsgata ska enligt trafikutredningen ha en GC-väg på ena sidan och en gångväg på andra, här kan exempelvis en gångväg utanför förskolan vara mest lämplig. Att hämtning och lämning förväntas ske på en bostadsgata med återvändsgränd kan ses som en fördel förutsatt att det inte blir en ohållbar/osäker trafiksituation. Placeringen i kvarter R har ett mer utsatt läge och är mindre trafikskyddat i och med sitt läge intill en stadsgata (Nyblevägen). Här blir det viktigt att säkerställa trafiksäkerhetsåtgärder utanför förskolan så att t ex hämtning, lämning och utflykter kan ske i en säker trafiksituation. En fördel är att den planerade gång- och cykelbanan på norra sidan om Nyblevägen planeras utföras med separerad gångbana respektive cykelbana.

I kvarteret O planläggs det, förutom för förskola, också för bostäder vilket innebär att det finns en flexibilitet för att istället för förskola antingen bygga bostäder, trygghetsboende eller särskilt boende för äldre. Det går också att delvis kombinera dessa olika typer av användning förutsatt att man hittar lösningar för samutnyttjande t ex gård och angöring. Från ett barnperspektiv har det inte identifierats några särskilda risker med samutnyttjande, möjligtvis att vikten av en rymlig förskolegård ökar om den ska delas med andra verksamheter/funktioner, där viss yta kan komma att tas i anspråk för denna verksamhet såsom uteplats eller ett extra förråd. Om förskolan ska ligga i bottenplanet eller i anslutningen till ett flerbostadshus är det också viktigt att bostadsgården är tillräckligt stor så att konflikter inte uppstår med boende och för att förskolan ska kunna ha en egen friyta.

Utomhusarealen för båda föreslagna placeringar beräknas i samrådsförslaget till drygt 3200 kvm. Räknat på 6 avdelningar á 18 barn per avdelning blir det ca 30 kvm friyta per barn. Det är positivt att den totala friytan är minst 3000 kvm i enlighet med Boverkets rekommendationer. Att antalet kvm friyta per barn inte är i enlighet med Boverkets rekommendationer är dock en brist. Konsekvenser av att förskolegården inte uppfyller Boverkets rekommendationer är ökad risk för slitage. Även minskad möjlighet till intensiv fysisk aktivitet och lek och rörelse som kräver större ytor, exempelvis springlekar, vilket i sin tur kan påverka barns hälsa och utveckling. Förutom att en rymlig gård är en kvalitet i sig ökar det också chanserna att i utformning och gestaltning skapa en varierad förskolegård med olika zoner för olika typer av aktiviteter och lek (t.ex. samlingsplats, lugn och ro, vild lek).

Samtidigt menar Boverket att det i bedömningen av storlek och kvalitéer även bör vägas in hur tillgång och tillgängligheten till närliggande lekområden, parker och grönområden ser ut. Således kan närheten till parken och naturområden i detta fall kompensera för att rekommendationerna om 40 kvm per barn inte uppnås, under förutsättning att tillgängligheten dit är god dvs. att förskolan kan ta sig dit på ett trafiksäkert och enkelt sätt. Förskolebarn är dock mer beroende av sin gård än exempelvis äldre skolbarn eftersom att förskolebarn inte på egen hand kan röra sig utanför gården.

Det kan även vara bra att ta höjd för fler barn om normen för antal barn per avdelning höjs, eller om det finns behov av överinskrivning. Barn- och utbildningsförvaltningen räknar just nu med ett snitt på 19 barn, men även 20 är ett vanligt snitt. Sammanfattningsvis är det fördelaktigt/positivt om det går att öka friytan och komma närmare Boverkets rekommendationer om 40 kvm per barn något. Är inte detta möjligt är det bra att kompensera eventuella förlorade värden i utformning och gestaltning och säkerställa en varierad förskolemiljö. Exempelvis kan passager bakom hus, kullar, buskar och annat kan uppmuntra till spring. Risker för slitage bör också tas hänsyn till.

Figur 1: bild från Google maps street view av en plats där förskolan kan komma att lokaliseras.

Förutom storleken på förskolegården är det andra egenskaper som är minst lika viktiga för en kvalitativ utemiljö såsom en varierad vegetation och topografi. Naturinslag lyfts ofta som viktigast för en bra förskolemiljö efter friyta. För detta finns bättre förutsättningar inom föreslagen placering inom kvarter R, då det här finns uppvuxen vegetation och till viss del höjdskillnader som kan utnyttjas för att skapa en kvalitativ utemiljö. Föreslagna placering i kvarter O saknar flera av dessa egenskaper såsom en kuperad terräng, höjdskillnader samt vegetation i form av träd vilket är en brist och bör beaktas i utformning och gestaltning.

Vad gäller terrängförhållanden bör mellan hälften och två tredjedelar av ytan vara kuperad och bevuxen med vegetation som barnen använder i sin lek.¹⁷ Den platta marken kan åtgärdas genom att använda schaktmassor för att skapa högar, trädstammar, plantering av buskar och fritt växande sly, samt skapa intressanta lekmiljöer gärna med höjdskillnader.

Goda ljus- och skuggförhållanden är också viktigt. Den fria himmelsvyn bör vara mindre än 50 procent under förutsättning att det är vegetation som kuperar himmelsvyn, sett från lekinstallationer

¹⁷ [kriterier-for-forskolegardar.pdf \(sll.se\)](https://sll.se/kriterier-for-forskolegardar.pdf)

och favoriserade lekställen.¹⁸ Lekmiljöer där barn tillbringar mycket tid, till exempel sandlådan, och samlingsplatser, placeras i skuggiga till halvskuggiga lägen, helst i trädkugga. Detta är viktigt att åtgärda gällande om förskola uppförs inom kvarter O eftersom det inte finns någon vegetation idag på platsen som ger naturlig skugga. Att plantera träd som kan ge skugga på lämpliga platser är en bra långsiktig lösning, men mer kortsiktiga lösningar är solseglar eller skärmtak, så det är bra att den nya planen medger byggrätt för detta.

2.3 Barns aktiva resor

Centrum är en viktig målpunkt både inom Ösmo men även för omgivande landsbygd. Nyblevägen är en genomfartsgata/huvudled genom Ösmo vilket gör att området är relativt trafikintensivt sett till Ösmo i övrigt. Nyblevägen är även ett viktigt stråk för gående och cyklister till och från stationen. Inom planområdet finns busshållplatser längs Nyblevägen vid centrum samt Ösmo IP. Stor del av centrum utgörs idag av parkeringsyta och bilen är idag till stor del prioriterad i det offentliga rummet och utformningen av trafiklösningar.

Planförslaget innebär förändringar i trafiksystemet i centrala Ösmo med en tillkommande kopplingsgata i nordsydlig riktning. Detta i kombination med en ökad befolkning kommer dels leda till en ökad trafikmängd överlag och dels att nya trafikmiljöer uppstår där det tidigare varit helt trafikseparerat/fritt från trafik (nuvarande skola/park). Från ett barnperspektiv bör detta ses som en potentiellt negativ konsekvens som bör beaktas framöver. Samtidigt medför detaljplanen en möjlighet att åtgärda befintliga brister och stärka trafiksäkerheten. En förändring är också att gatustrukturen i centrum kommer förändras vilket kan komma att påverka orienterbarheten och upplevelsen av platsen.

Separerad gångcykelväg planeras längs Nyblevägen vilket är positivt från ett barnperspektiv, särskilt eftersom Nyblevägen idag fungerar som pendlingsstråk för cyklister. Att separera gång- och cykelbanan kan minska risken för olyckor och gör det tydligt för barn vilken yta som avses för vilket färd sätt. Det är också viktigt att tänka kring trafiksäkerhet där parken möter den nord-sydliga vägen för att parken ska upplevas så trygg som möjligt.

Det finns flera sätt att främja barn och ungas rättigheter. Åtgärder som syftar till att främja förutsättningarna för gående, cyklister och kollektivtrafik är generellt sätt positivt för barn som till större del är beroende av dessa transportslag för att kunna ta sig självständigt mellan målpunkter. Att det går att ta sig med buss till Ösmo centrum är t.ex. viktigt för de äldre barnen. Att främja resor till fots och cykel kan också bidra till att minska biltrafikintensiteten och därmed en tryggare miljö för oskyddade trafikanter och i synnerhet barn. Genom att exempelvis placera barnvagns- och cykelparkering närmast förskolan uppmuntras föräldrar att gå eller cykla till förskolan och bidrar på så sätt inte till onödig trafik runt förskolan.

Det är även viktigt att ha ett barnperspektiv i utformningen av särskilda trafiklösningar, såsom hastighetsbegränsningar, hastighetssäkring (fartgupp) och separering från biltrafik. Trafiksäkerheten kring barns målpunkter såsom skola, förskola, fritidshem, bibliotek, simhall, lekplatser, idrottsplatser,

¹⁸ [kriterier-for-forskoloegardar.pdf \(sll.se\)](#)

grönområde/park samt korsningspunkter som barn ofta använder bör beaktas särskilt. Fordonens hastighet bör inte överstiga 30 km/tim i korsningar som barn regelbundet passerar.

Att arbeta med orienterbarhet i utformning och gestaltningen av den fysiska miljön bidrar till trygghet och tillgänglighet och att barn vågar och kan röra sig mer självständigt.

2.4 Offentliga miljöer - parken och torget

Etapp 1 omfattar vad som idag till stor del är offentliga platser, dvs. Hallängen (parkområdet) och Ösmo centrum.

2.4.1 Parken

Hallängen utgörs idag av en stor yta med gräs. Stadsmiljöavdelningen klipper en fotbollsplan men i övrigt sköts det som ängsmark. Det finns två åkerholmar med både naturvärden och förmodade sociala värden och lekvärden. I parken finns en skateramp men det är oklart hur den nyttjas i dagsläget. Hur parken används och upplevs av invånarna mer specifikt har inte kartlagts inom ramen för detta PM.

I planförslaget behålls parkområdet Hallängen till stora delar och utvecklas till en stadsdelspark. Hallängsparken är placerad "i hjärtat" av Ösmo som en grön oas och inrymmer stora värden för bland annat rekreation. För att kompensera för att de södra delarna av parkområdet exploateras breddas parkområdet något. Därmed kommer inte grönytan att minska nämnvärt men däremot ändra form från en mer långsmal park till en bredare park. Åkerholmarna bevaras för att ge parkområdet karaktär och koppling till historien och föreslås lyftas fram genom bland annat gallring. De befintliga promenadstråken förstärks och förlängs. Fornlämningsområdet i västra delen av den fördjupade strukturplanen, mellan Nyblevägen och Midgårdsvägen, bevaras som naturmark. Samtidigt är tanken att parken ska utvecklas och dess värden och kvalitéer stärkas.

Att åkerholmarna är tänkta att bevaras är positivt från ett barnperspektiv då den kuperade terrängen och naturinslagen med lösa material utgör en bra lekmiljö. I kombination med de öppna ytorna finns det därmed en variation av potentiella ytor för lek och rekreation som med fördel även kan stärkas och kompletteras med mer programmerade ytor för lek, men även exempelvis utegym, multisportplan, bänkar mm. I utformningen av parkmiljöer bör barn ges möjlighet till inflytande och delaktighet.

Att bostadsnära grönytor och natur minskar utgör generellt sett en risk för människors hälsa eftersom att det kan leda till minskad möjlighet till rekreation i vardagen. Även om inte grönytan minskar avsevärt till ytan i detta fall gör den ökande befolkningen att de befintliga grönytorerna blir särskilt betydelsefulla och kan utstå mer slitage. Genom detta projekt finns dock också möjlighet att stärka parkens rekreativa värden samt funktion som mötesplats. Att parken ligger centralt i Ösmo gör att många kommer kunna nyttja den och parken har potential att bli en mötesplats för alla. Genom att skapa en park som uppmuntrar till att uppehålla sig snarare än passera kan det bli en mötesplats och bidra till social sammanhållning. Det är dock viktigt att det finns något för alla, oavsett ålder eller funktionsförmåga, t.ex. utegym, multisportplan, boule, sittplatser mm.

2.4.2 Torget

I centrum finns butiker, parkeringsplats samt ett torg. För ett par år sedan genomfördes en upprustning av centrum, så kallat centrumlyftet, vilket bland annat innebar att parkeringsplatser och busshållplats flyttades och koncentrerades vilket frigjorde plats för ett nytt parkliknande torg med en lekplats, sittplatser samt boulebana. Torget är idag en trafikskyddad plats där det finns något för både yngre och äldre. Det är också en glest bebyggd plats där det förekommer skadegörelse, vilket kan upplevas som otryggt för vissa grupper och en förtätning kan stärka känslan av trygghet, för både barn och vuxna

I planförslaget planeras för ett torg på ungefär samma plats som dagens torgyta men som ansluter och tydligare kopplar till Nyblevägen. Torget i planförslaget har en mindre yta och ramar in tydligare av bebyggelse för att skapa ett trivsamt torg. På tre sidor av torget är det trafikerade vägar vilket är en stor skillnad gentemot idag.

Eftersom att dagens lekplats försvinner bör det kompenseras på lämpligt sätt. Det kan exempelvis vara genom en ny lekplats i närheten (t.ex. i parken) eller genom en lekplats eller enskilda lekelement på torget. Lekfulla inslag på platser som inte är lekplatser är ett lätt sätt att skapa platser för barn samt synliggöra barn i de offentliga miljöer som inte riktas specifikt till barn. Element som inbjuder till lek kan exempelvis vara lekskulpturer, saker att balansera på eller något målat på marken. Att torget blir en familjevänlig plats där familjer men också andra vill uppehålla sig och inte bara passera är även trygghetsskapande. En förutsättning för att skapa platser för lek på torget är dock en säker trafikmiljö. Att torget omringas av bilvägar på tre sidor är förmodligen inte optimalt från detta hänseende.

3. Slutsatser och medskick

Planförslaget innebär en stor förändring av centrala Ösmo och därför finns också stor möjlighet att främja barns och ungas hälsa, välbefinnande och utveckling.

Eftersom att denna analys inte har inhämtat barns egna synpunkter och tankar bör barn ges möjlighet till delaktighet och inflytande framöver på lämpligt sett. Exempelvis genom att inhämta synpunkter och tankar kring de frågor där endast antaganden har gjorts inlägget kring barns rörelsemönster samt användning och upplevelse av platser. Barns och ungas delaktighet och inflytande bör även vara en målsättning i senare skeden såsom utformning och gestaltning.

3.1 Sammanfattande medskick och åtgärdsförslag

3.1.1 Förskolan

De huvudsakliga skillnaderna mellan de olika lokaliseringarna från ett barnperspektiv:

Aspekt	Kvarter O	Kvarter R
Närhet till natur	I direkt anslutning till parken.	Nära parken.
Trafiksäkerhet och säkra skolvägar	Trafikskyddat läge, inte lokaliserad längs en stadsgata/matargata.	Något mer trafikutsatt längs Nyblevägen. Ev. mer bullarutsatt.

Friyta	Total friyta 3200 kvm vilket överstiger Boverkets riktlinjer om total friyta. Kvm per barn är 30 kvm vilket inte uppfyller Boverkets rekommendationer som är 40 kvm per barn.	Total friyta 3200 kvm vilket överstiger Boverkets riktlinjer om total friyta. Kvm per barn är 30 kvm vilket inte uppfyller Boverkets rekommendationer som är 40 kvm per barn.
Utemiljöns kvalitéer	Saknas både höjdskillnader och vegetation för naturliga skugga.	Något mer höjdskillnader samt vegetation.

- Friyta: Öka förskolegårdarnas yta så att antal kvm friyta per barn kommer närmare Boverkets rekommendationer. Säkra friytor i detaljplanen genom egenskapsbestämmelser och tydliga mål om betydelsen av utemiljön för barns lek, lärande och utveckling. Kompensatoriska åtgärder om det inte är möjligt att öka friytan, såsom att uppmuntra till springlek på olika sätt.
- Goda- sol- och skuggförhållanden. Spara befintliga höga träd (kvarter R), plantera träd som en långsiktig lösning, solsegel och skärmtak för att säkerställa skugga på kort sikt.
- Varierad terräng och vegetation – skapa höjdskillnader och olika typer av vegetation, särskilt kvarter O. Ta vara på vegetation och höjdskillnader i kvarter R.
- Säkerställa en god ljudmiljö genom nödvändiga bulleråtgärder.
- Lämpliga trafiksäkerhetsåtgärder utanför förskolorna samt vid platser för hämtning och lämning.
- Säkerställ en god innemiljö inför en kommande detaljprojektering.

3.1.2 Barns aktiva resor

- Främja resor med gång, cykel och kollektivtrafik.
- Åtgärder för att uppmuntra föräldrar att gå eller cykla till förskolan, exempelvis att barnvagns- och cykelparkering placeras närmast förskolan och bilparkering en bit ifrån. Även beteendeförändrande åtgärder utanför
- Analysera och beakta barns rörelsemönster till och från målpunkter (t.ex. framtida förskola och skola) för att främja barns säkra skolvägar.
- Ha ett barnperspektiv i utformningen av enskilda trafiklösningar samt trafiksäkerhetsåtgärder vid barns målpunkter.
- Arbeta med orienterbarhet i utformning och gestaltningen av den fysiska miljön. T.ex. genom att arbeta med goda siktlinjer, stråk och målpunkters synlighet.
- Andra åtgärder på sikt kan vara beteendeförändrande åtgärder och att arbeta aktivt med säkra skolvägar, i synnerhet för grundskolor, genom projekt såsom vandrande skolskjuts, information till föräldrar mm. se t.ex. Haninges arbete. Tillsammans för en säker skolväg - Haninge kommun

3.1.3 Parken och torget

- Skapa och stärka platser för lek i parken.
- I den mån det är möjligt med tanke på trafik mm. skapa lekelement i övriga offentliga miljöer för att synliggöra barn.

- Involvera barn och unga vid utformning av lekmiljöer och offentliga miljöer, både för kunskapsinhämtning om hur platser upplevs och används idag, samt i medskapande syften, till exempel låta barnen vara med vid utsmyckning och skapa offentlig konst.
- Barn är inte en homogen grupp, viktigt att tänka kring olika åldrar men även att göra parken (inklusive lekmiljöer) tillgänglig för olika typer av funktionsnedsättningar och funktionsvariationer.
- Avsätta budget i projektet och ha både intern och extern dialog vid utformning av parkmiljön.